

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2016 m. rugsėjo 23 d. *

Žygis Kęstučio apygardos partizanų takais Tauragės rajone

„Pagrindinė kančia ne alkis, o dvasinė būsena... Tai nerimas, ilgesys, supratimas, kad esi vergas, neaiški ateitis, nuolatinis pažeminimas“, – taip apie tremtinio likimą sakė Jonas Valenčius, aktyvus žuvusiųjų Sibire atminimo įamžinimo propaguotojas. Ir iš tikrujų tai, ką patyrė mūsų karta, sunku atpasakoti žodžiais, sunku ir pajausti, sunku ir suvokti, tai gali suprasti tik tie, kas išgyveno visą šį pragarą. Keičiantis kartoms, nevalia pamiršti tų, kuriems turime dékoti už tai, ką turime šiandien: už laisvą Lietuvą, laisvą žodį, už tai, kad mūsų vaikams nereikia patirti persekiojamo žmogaus baimės jausmo. Džiugu, kad vykstantys renginiai, skirti tremtinių, partizanų atminimui, sulaukia visuomenės dėmesio.

Vienas tokių renginių vyko Tauragės rajone rugsėjo 10 dieną. Jis taip ir vadinosi – „Žygis Kęstučio apygardos partizanų takais“. Žygio metu buvo aplankytų paminklai, skirti šiemis iškiliems žmonėms.

Renginys prasidėjo šv. Mišiomis už Lietuvos Laisvės kovotojus Skaudvilės Šv. Kryžiaus bažnyčioje, kuri vos sutalpino visus atvykusius. Apie partizanų indėlį į mūsų valstybės istoriją kalbėjo mišias aukojęs klebonas Alvydas Bridikis. Vėliau visi susirinkome Skaudvilės policijos nuovados kieme, kur stovi paminklas žuvusiems už Lietuvos laisvę 1944–1955 m. Čia apie baisumus, kuriuos teko patirti partizanams, kalbėjo Ričardas Paulauskas – skaudviliškis pedagogas, mokyklos direktorius. Šis iškilus žmogus pasakojo apie partizanų išgyventą siaubą, apie tai, kad žmonių gyvybės tuo metu buvo nieko vertos, kad košmarą išgyveno ne tik jie, bet ir jų šeimos nariai.

Kitas stabtelejimas – Trys balti kryžiai, netoli mažo Batakių kaimelio. Čia truputį pailsėjome, pabendravome, apie paminklą, statytą 2004 metais, pasakojo LPKTS Tauragės filialo pirminkas Antanas Stankus. Patraukę toliau sustojome Batakuose prie paminklo, skirto žuvusiems partizanams. Kalbėjo LPKTS Tauragės filialo narė Albina Skirienė, kuri papasakojo apie partizanus: Steponą Norkų-Stepuką, Joną Jakutį-Plechranovičių, Juozą Kaminską-Kardą, Antaną Jokūbauską-Adomą, Stasių Jukną. „Mes žinome savo istoriją ir jos niekada nepamiršime, tačiau norime, kad skaudžią mūsų šalies istoriją žinotų ir mūsų jaunoji karta, kad atsimintų tuos, dėl kurių galime vadintis Lietuva“, – sakė Albina Skirienė.

Antagluonio kaime, kur įamžinta Kęstučio apygardos partizanų vadavietė, stovi paminklas, skirtas 1947 metais balandžio 9 dieną susisprogdinusiem apygardos vadui J. Kasperavičiui-Vis-

vydui, Angai, Šilui ir jo adjutantui A. Biliūnui-Džiugui atminti. Paminklas atidengtas 1993 metais. Prie jo galėjome pasiklausyti LPKTS Tauragės filialo tarybos nario Vido Čereškevičiaus pasakojamos J. Kasperavičiaus gyvenimo istorijos. „Juozas Kasperavičius-Angis, Visvydas, Šilas, aviacijos leitenantas, LLA karys – kapitonas nuo 1942 metų, o nuo 1946 metų vasaros Jungtinės Kęstučio apygardos partizanų vadas. Tris kartus buvo suimtas ir tris kartus pabėgo. Apie vadą Juozą Kasperavičių visoje apygardoje skrido legendos. Aukštasis, gražaus sudėjimo, su uniforma, tvarkingas ir pasitempes, jis kėlė pagarbą kovotojams. 1947 metų balandžio 6-oji – tragiska diena Kęstučio apygardoje. Po J. Markulio-, „Erelio“, „centro“ astovo, apsilankymo Batakuose, saugumui pavyko išsifruoti pagrindinius štabo bunkerius. Štabe jau buvo sutarta išdaviką J. Markulį suraudyti, bet kai kurie štabo nariai ji užstojo ir jam buvo leista grįžti į Vilnių. Dėl šios išdavystės 1947 metais balandžio 6 dieną, šioje vietoje buvusiamė štabo bunkeryje, Juozo Juknos sodyboje žuvo Juozas Kasperavičius kartu su savo adjutantu A. Biliūnu. Abu užkasti Tauragėje prie šubartinės“. Kaip ir priės tai aplankytų paminklų, taip ir prie šio padėjome gėlių, uždegėme žvakelę, sukalbėjome maldą.

Kita žygio stotelė – paminklas Kęstučio apygardos partizanams prie Šv. Trejybės bažnyčios Tauragėje, šio „paminklo skulptorių“ – šviesaus atminimo Regimantas Midvikis, architektas – Vytenis Mazurkevičius. Paminklas vaizduoja sunaikintą, išsprigdintą partizanų bunkerį. Apie šio paminklo atsiradimo istoriją susirinkusiems pasakojo LPKTS Tauragės filialo tarybos pirmininkas Antanas Stankus. Tarpžygio dalyvių buvę jaunieji tauragiškiai prisipažino šio nuostabaus ir akį traukiančio paminklo, esančio beveik miesto centre, istorijos nežinojė. Paminklas atidengtas 2009 metais.

Paskutinis žygio Kęstučio apygardos partizanų takais sustojimas, liaudyme vadinama „šubartinė“, šiandien tauragiškių žinoma kaip Politinių kalinių ir tremtinių Kančių namų ekspozicija, kurios kieme – paminklas Lietuvos laisvės kovotojams. Kaip apie šią vietą žygio dalyviams sakė LPKTS Tauragės filialo tarybos narys Klemensas Paulius: „Tauragėje yra vienas garsiausiu visoje Lietuvoje sovietinio genocido paminklų – buvusi NKVD būstinė, pagal ankstesnio namo šeimininko pavardę vyresnieji tauragiškiai vis dar vadina „šubartine“. Dar 1944–1954 metais čia buvo ižengtos kalinimo kameros, karceris bei tardymo kambariai. Šio pastato sie-

nos mena baisias kančias, šimtus, o gal tūkstančius sulaužytų likimų. Tauragės apylinkėse žuvę partizanai taip pat buvo atvežami čia prie NKVD būstinės. Šiame kieme, vykdant žemės kasinėjimo darbus, buvo rasta žmonių kaulų. Tikėta, kad čia buvo už-

kasami ir šiame kalėjime nukankinti nelaimingieji. Visų jų atminimui 1993 metais iš lauko akmenų, buvusių politinių kalinių ir tremtinių rankomis sumūrytas didingas memorialas „Lietuvos laisvės kovotojams“.

(keliamas į 6 psl.)

Miežio grūdo sindromas

Rapolas iš kitų aludės lankytuojų išsiskyrė tuo, kad joje lankydavosi dažniau nei kiti alaus mēgėjai ir alaus išgerdavo daugiau nei kiti. Dėl pastarosios priežasties Rapolą sugėrovai iš pradžių praminė Miežio grūdu, o vėliau – tiesiog Miežiu. Tas vardas, žinoma, prasimelkė iš aludės į viešumą, todėl tikrasis jo vardas buvo pamirštas. Maža kas gyvenime nutinka – daug žmonių turi pravardes. Tačiau Rapolą pravarde lemtingai paveikė: jis save iš tikrujų pradėjo tapatinti su miežio grūdu, tame, moksliškai tariant, įsikūnijo miežio grūdo sindromas. Rapolui rodėsi, kad kaimyno gaidys taikosi įj suleisti, alaus bravōrėlio savininkas bando ji į salyklą įterpti, o kaimynė – į verdamą kruopą košę įmesti. Rapolas saugiai jautėsi tik aludėje, todėl, ir aludės darbo laikui pasibaigus, sunku ji būdavo iš ten išprāstyti. Matydami Rapolą akys nuolatinį nerimą ir baimę, geradariai sugėrovai ji nuvedė pas psichiatrą.

Psichiatras, savo praktikoje sutikės įvairių tipų imperatoriais, karaliais ar karvedžiai pasivadinusiuji, ēmési, regis, nesunkaus darbo: Rapolą hipnotizavo, kodavo ir dar kitaip darė įtaigą, jog jis nesas miežio grūdas. Po daugelio seansų ir daktarui, ir ligoniu atrodė, kad išgijimas pasiekta. Tačiau deja, deja...

Kartą po pasisėdėjimo aludėje, niekieno nevesdinamas, Rapolas pats atlingavo pas psichiatrą ir pareiškė: „Žinau, jog nesu miežio grūdas, tačiau nei gaidys, nei aludaris, nei kaimynė, matau, tuo nera įsitikinę. Kas gali paneigt, kad vieną dieną kuris iš jų neįvykdys savo kėslų? Prašyčiau, daktare, jų atžvilgiu imtis tų pačių priemonių, kurias taikėte man: įtikinkite juos, jog nesu miežio grūdas“.

Apstulbintas daktaras suvokė: jo gydymas nuėjo perniek, pacientas miežio grūdo įvaizdžio neatsikratė. Pasirodo, darant įtaigą negalima vartoti nei gino; reikėjo ne neigti, kad pacientas miežio grūdas esas, o teigti, kad miežio grūdas atsiverė į Rapolą.

Girdėtą būtą nebūtą nutikimą pasitelkiau dėl vaizdingo palyginimo, nes labai panašų reiškinį stebime Lietuvoje: valstybė pati save tapatina su miežio grūdu, todėl išgyvena nuolatinį nerimą, kad jos lenkiškas ar rusiškas gaidys nesulestu.

Kas yra tautinė mažuma ir tautinė bendrija, žino Lietuvos karaimai, totoriai, romai, ukrainiečiai, baltarusiai. Žino tai ir dauguma Lietuvos gyventojų, tačiau tarsi to nežino ir nenori žinoti Lietuvos lenkai ir Lietuvos rusai. To nežino ir nenori žinoti mūsų Seimas, Vyriausybė, Teisingumo ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Vyriausioji rinkimų komisija. Nūdienos aktualija – užteptas gatvės pavadinimas – parodė, kad nežino ir neišmano, kas yra tautinė mažuma, nė sostinės meras, nė užsienio reikalų ministras, žodis žodin pakartojes tomaševskijų lygio „argumentus“, nei ši reikalą iš interneto portalų parsineštomis „tautinėmis mažumomis“ komentuojantys žurnalistai.

Antai politinės partijos, pasivadinios Lietuvos lenkų rinkimų akcija, Lietuvos rusų sąjunga, „Rusų aljansas“ Lietuvos politinėje erdvėje veikia tarsi tautinių mažumų atstovės, jos vairuoja lenkiškų ir rusiškų mokyklų, kažkodėl Lietuvos valstybės išlaikomų, mokymo programas ir jų turinį, pretenzingai kišasi į LR Tautinių mažumų įstatymo

pakeitimus. Tokias galimybes jos randa dėl klaudingai traktuojamų sąvokų.

Iš tikrujų tautinė mažuma valstybėje yra tautinė grupė, kuri neturi pasaulio savo tautinės valstybės (Lietuvoje – karaimai, totoriai, ir kiti), o tautinė bendrija valstybėje yra tautinė grupė, kuri už valstybės ribų turi savo tautinę valstybę (Lietuvoje – rusai, lenkai, žydai, vokiečiai, ukrainiečiai ir kiti). Todėl pastarosioms Tautinių mažumų įstatymas ir netaikytinas.

Civilizuotas pasaulis, vertindamas faktines tautines mažumas bei saugodamas kaip tautinės kultūros reliktą nuo išnykimo, sukūrė ir taikojoms Tautinių mažumų įstatymą. Tautinėms bendrijoms tokis įstatymas netaikomas, jų kultūriniam paveldui (pavyzdžiu, kalbai) pavojujus išnykti negresia, nes yra to paveldo saugotojos – tautinės valstybės už tos valstybės, kurioje gyvena bendrija, ribų.

Tiek tautinių mažumų, tiek tautinių bendrijų nariai, jei jie yra Lietuvos piliečiai, yra vadintini lietuvių, lietuvių pilietinės tautos atstovais, nors ir yra kitokios kilmės. Pavyzdžiu, Šveicarijos piliečiai vadintami Šveicarais, nors tokios tautybės net nėra, o jie yra prancūzų, vokiečių, italių ir reto romanų kilmės Šveicarai. Lygiai kaip Prancūzijos ar Vokietijos sportininkus pasaulis vadina prancūzais ir vokiečiais, nepaisant, kad jų arabiška ar kita kilmė niekam ne paslaptis. Kadangi šiuo žodžiu nusakoma ne tautinė, o pilietinė jų kilmė.

Lietuvos lenkų bei rusų pretenzijos sau taikiyi Tautinių mažumų įstatymą ir tuo pelnyti išskirtines privilegijas yra absurdiskas nesusipratimas. Tai turėtu suvoki ir įsisąmoninti įstatymu le-

dėjai ir įstatymu vykdytojai.

Įtikinėti, hipnotizuoti ar koduoti lenkišką bei rusišką gaidžius, jog Lietuva nera miežio grūdas – bergždžias reikalas; reikia elgtis taip, kaip su tautinėmis bendrijomis elgiasi civilizuotos demokratinės šalys, o Lietuvos valdžioms tikrai metas iš Miežio grūdo sindromo vaduotis, naikinti kamieninei tautai keniančias kitataucių politinės erdvės partijas – svetimkūnes, valstybės išlai komas tautinių bendrijų mokyklas.

Juk demokratijos akiratyje nėra nei tautos, nei tautybės, vietoj jų yra valstybė ir pilietybė. Jei esi lenkas ar rusas Lietuvos pilietis, esi ne svečias, ne lenkas ir ne rusas Lietuvoje, o Lietuvos lenkas, Lietuvos rusas, tavo teisės ir pareigos prilyginamos kamieninės tautos piliecių pareigoms ir teisėms.

Lenkų bei rusų mokyklos, kurios tampa lyg ir legalia vieta įvairiems priešiškai nuteikiantiems renginiams, iškraipytos istorijos pamokoms, kurias organizuoja atvykėliai iš svetur, aprūpina literatūra, moko kovinių veiksmų, yra naikintinos. Kuri dar pasaulio valstybė mėgaujasi tokiu sadomazochizmu? Savo kalbai tobulinti gali būti steigiamos bendrijų lėšomis išlaikomos šeštadieninės mokyklos.

Teatsigrėžia tos mūsų tautinės bendrijos į JAV, Kanadą, Jungtinę Karalystę, Vokietiją, Prancūziją ir kitas šalis, kur lenkų ir rusų gyvena milijonai, o valstybės išlaikomų tautinių bendrijų mokyklų nėra, nėra ten ir panašių partijų. Lietuvėli, „mažai valstybėli“, grėsmių kalbai ir etnokultūrai akivaizdoje peneti nelojalus valstybei darinius – prabanga, prilygstanti valstybės išdavystei.

Algimantas ZOLUBAS

Istorija be „baltų dėmių“

Ašmenos žydų tragedijos kaltininkai

„Adekvaciai mąstantys žmonės nezinčia, kad dalis lietuvių, lenkų, gudų, rusų, kitų tautybų atstovų dalyvavo nacių režimo organizuotame holokauste, bet ar žydų bendruomenė išdris prabili apie savo tautiečių dalies, tegul ir pačios mažiausios, kolaboravimą holokausto sistemoje?“ – prieš pusmetį raše Vitalijus Michalovskis, pirmasis atsiliepęs į grupės Lietuvos nevyriausybinių organizacijų kreipimasi į LGGRTC generalinę direktorię, Lietuvos Respublikos generalinį prokurorą, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirminkinį ir Vyriausybės kanclerį, raginant paviešinti nacių kolaborantų sąrašus netautiniu, o pilietiniu principu (<http://kultura.lrytas.lt/istorija/holokaustas-apie-tai-ka-vengiamama-prisiminti.htm>).

Vakarų šalyse yra išleista gausybė istorikų darbų ir liudininkų atsiminimų, kurie yra viešai prieinami ir kuriuose to metoliuojant nėra šiandien ginčiamai istorikų Lietuvoje ir užsienyje. Pirmiausia paminėtina Varšuvos universiteto absolvento, nuo 1971 metų vadovavusio Niujorke veikiančio YIVO instituto archyvui, Isaiaho Trunko knyga „Judenratas. Žydų tarybos Rytų Europoje nacių okupacijos metais“. Keliuose skyriuose kalbama apie okupuotų šalių getų policiją (p.

473–527), apie opoziciją žydų taryboms ir geto policijai (p. 528–547) ir apie po karo vykusius žydų tarybų ir getų policiņinkų teismus (p. 548–569).

Šia gausia archyvine medžiaga paramta studija atskleidžia, jog po karo buvo teisiami ir konklageriuose prižiūrétojais ar vyresniaisiais prižiūrétojais dirbę žydai. Kai kuriems policiininkams ir žydų tarybų nariams buvo rengiamitik garbės teismai. Knigoje gausu pavyzdžių apie getuose ir koncentracijos stovyklose policiininkais dirbusių žydų žiaurumą, jų vykdomas mirties bausmes.

Mums, lietuviams, ypač įdomūs puslapiai apie gyvenimą Vilniaus, Kauно, Šiaulių getuose. Pabrėžiama, jog Vilniaus geto vadas Jokūbas Gensas pats dalyvavo atrenkant žydus į Panerius (p. 422). Kartu su keliais policiininkais 1942 metų spalio mėnesį Ašmenosje jis atrinko 406 žydus ir jie kartu su ypatinguju būriu vyrais buvo sušaudyti.

Buvę Lietuvos generalinėje srityje (taip Trečiojo Reicho laikais buvo vadina okupuotos Lietuvos teritorija) nacistų įsteigtų getų kaliniai yra paskelbę atsiminimą, kuriuose kritiškai vertinama žydų tarybų veikla, ypač smerkiams policiininkų veiksmai ir jų dalyvavimas holokauste. Tik nedidelė dalis tu-

kūrių yra išversta į lietuvių kalbą.

Šiame straipsnyje pateiksite medžiagą apie vieną tragikiausią holokausto epizodus buvusioje Lietuvos generalinėje srityje, kai žydai ne tik atrinko, bet ir patys šaudė savo tautiečius – Ašmenos žydų sušaudymą 1942 metais – kaip ją vertino žydinių organizatoriai, vykdytojai ir apie jas rašiusieji.

Vilniaus geto metraštininkas Hermanas Krukas demaskuoja geto policija

Vilniaus geto kronikos autorius Hermanas Krukas savo dienoraštyje „Paskutinės Lietuvos Jeruzalės dienos“, 2004 metais išleistame lietuvių kalba, rašo apie Ašmenos žydų tragediją, kai 1942 metų spalio 23 dieną ten buvo sušaudyta 410 žydų: „Žydų policiininkai pasiskirstė į tris grupes. Vie na grupė varė žydus iš namų, antroji grupė varė juos iš sinagogų (ten buvo surinkti perkeliameji asmenys), o trečioji grupė buvo aikštėje (...) Vis dėlto ne visi suėjo į aikštę. Ten patys žydų policijos pareigūnai skirstė ir sprendė, kas turėtų eiti į dešinę, o kas į kairę... Žydai pamatė, kad pateko į pinkles, ir pradėjo kaišioti pinigus. Viena moteris savanoriškai atidavė 800 auksinių

rublių. Taip buvo atrinkti 200 ligonių ir 392 seni žmonės, iš viso 592 žmonės, ir 410 iš jų buvo išsiuisti iš miesto.

Aikštėje tarp „pasmerktų“ žydas staiga pradėjo garsiai giedoti maldą už mirusius. Visa aikštė verkė ir ašaros teko į iš kurių žydų policininkų akių.

Visi tie 410 atrinkti žmonės buvo išsiuisti iš miesto, kur laukė 150 valstiečių vežimų. Iš ten jie buvo nuvežti 8 kilometrus už Ašmenos. Jie buvo sušau dyti dalyvaujant 8 lietuvių ir 7 žydų policiininkams.

Viso „sumanymo“ vadovai buvo ponai Desleris, Nosonas Ringas, Moisė Levias. Jie visi turėjo revolverius (...).

Per tas kelias dienas 30 policiininkų išgérė 100 butelių degtinės. Žydų ir lietuvių policiininkai surengė specialias „išsertuves“. Vienam iš „besocių“ judenratas parūpino keptą ožką. Policiininkai parsivežė į Vilnių pilnus maišus brangenybių ir pinigų. Daugiausiai tai taikoma ponams D[esleriu] ir Levui.

Žydų policiininkai ižygiavo į getą kai per pergalių parado dalyviai. Praėjus dviejų dienoms po jų sugržimo gete įvyko policiininkų susirinkimas, kuriame Gensas pateisino elgesį, motyvuodamas tuo, kad tai buvo žydų gelbėjimas. (keliamas į 6 psl.)

Įvykiai, komentarai

Akivaizdu, bet tokios yra demokratijos grimasos

Naujienų portalas „15min.lt“ paskelbė straipsnį „Kovotojo prieš SGD terminalą šeima investuoja Baltarusijoje“. Jame pasakojama, kad Seimo nario socialdemokrato Artūro Skardžiaus žmona investuoja į Baltarusijos „švariosios energetikos“ plėtrą. Jei kas pamiršo, priminsime, kad A. Skardžius visomis keturiomis stojo prie SGD terminalo statybą, puolė A. Kubiliaus vyriausybę dėl šio projekto, o atėjus į valdžią socialdemokratams, vadovavo komisijai, siekusių irodinti terminalo pragaistinumą, A. Kubiliaus kone nusikalstamą veiklą ir t. t. Trumpai tariant, šis seimūnas pūtė Kremliaus dūdą, kad Lietuva netaptų energetiskainepriklausomąnuo Rusijos.

Seimo narė Rasa Juknevičienė straipsnį apie A. Skardžiaus šeimos investicijas Baltarusijoje įvertino vienareikšmiai: „Šis straipsnis dar kartą atskleidžia, kad dideli pinigai už socialdemokrato Artūro Skardžiaus darbą Seime ir viešojoje erdvėje sukas per Rusiją ir Baltarusiją. Tas jo darbas – tai svarbiausiai Lietuvos energetikos projektų kompromitavimas, nuolatinis pjudymas prieš Tėvynės sajungos lydeiros. Visos jo transliuojamos „žiniros“ šimtu procentų sutampa su Kremliaus propagandos ruporų skleidžiamomis „žiniomis“. Taip pat R. Juknevičienė pasiūlė perskaityti Arvydo Anušausko straipsnį, kuriame pateiki faktai veda į Rusijos Federacijos specialiųsias tarnybas. Straipsnis vadinasi „Vingiuoti pėdsakai Dauguose: tarp Rusijos valstybės dūmos deputatų, oligarchų, diplomatu, saugumiečių ir kariškių“. Jame A. Anušauskas rašo:

„Nauja „tradicija“ Dauguose. Kaip žinoma, 15 hektarų žemės plotas su statiniais prie Didžiulio ežero Dauguose iki 2013 metų sausio priklausė privačiam vietas verslui. Tačiau 2013 metų sausį šio verslo akcijos parduotos Alytuje registruotai bendrovei „Daugų sala“. Registrų centro duomenimis, įmonė įsteigta tik 2012-ųjų vasarą. Spaudoje po kurio laiko pasirodė žinių, kad formaliai įmonę pirkė Lietuvoje registruotas verslas, o tikrieji jo savininkai – maskviečiai, besiverčiantys statybosmis, „prekyba auksu“ ir daugybe kitų verslų. Jie Dauguose sumojo investuoti į labai specifinių sektorius – žolės riedulį. Žurnalistams buvo pasakojama, kad planuoja pastatyti keletą viešbučių, keletą žolės riedulio stadioną. Tačiau apžvelgus kai kuriuos viešai prieinamus dokumentus, kyla natūralūs klausimai. Kodėl 2013 metų pirmosiomis dienos grupės maskviečių įmonė nusipirkė tokį vietinį biznį ir ar pirkėjai turėjo tam lėšų savo įmonėse? Antras klausimas, jeigu perkantieji neturėjo pinigų – kas ir kodėl jų parūpino? Paskutinis klausimas kiek sudėtingesnis: kas sieja pirkėjus ir Rusijos užsienio reikalų komiteto nario fondą?

Idomu tai, kad nuosavybę įsigijusi Maskvoje registruotai ribotos atsakomybės bendrovė „Tradicija-L“, buvo įregistruota tik 2012 metų spalio 22 dieną ir jau lapkričio 27-ąją ji pirkė 90 procentų įmonės „Daugų sala“ akcijų iš vieno alytiškio. O po pusantro mė-

nesio – 2013 metų sausio 11 dieną ši įmonė perka – Dauguose minėtą nekilnojamąjį turtą valdžiusią įmonę, kuri galimai buvo susijusi su vieno aktyvaus socialdemokrato šeima (Artūro Skardžiaus, red. pastaba). Bet ne apie tai kalba, nors visa pirkimo operacija atlikta žaibiškai – nuo įmonės įsisteigimo Maskvoje praėjo vos 80 dienų.

Didžiausias pirkėjų arba „Tradicija-L“ akcininkas – verslininkas Ara Ginosjanas, valdantis trečdalį bendrovės akcijų. Kiti verslo partneriai valdė smulkesnius akcijų paketus – po 6,67 procento. Neapsigaukime – įmonės įstatinis kapitalas tik 30 tūkstančių rublių, tad didžiausias akcininkas valdė tuo metu 1000 litų vertės akcijas. Kitaip ir negalėjo būti – įmonė buvo radusi patalpas tik tolimate Maskvos priemiestyje, tarp logistikos centrų įsikūrusime, komercines patalpas („ofisus“ arba tiesiog kabinetus) nedideliam verslui nuomojančiame name.

Bet įdomu, kad „Tradicija-L“ negalėjo pasigirti Maskvoje itin žinoma veikla, o pagal prekybos-nuomos rodiklius tarp tokio profilio įmonių buvo apie 2750-oji. Iš kur įmonės balanso galėjo atsirasti pirkiniams apie 2 milijonus litų (dienraštis „Verslo žinios“ yra skelbęs, kad armėnai „Tradicija-L“ akcininkai už savo investiciją paklojo apie 600 tūkstančių eurų arba maždaug 2,07 milijono litų)? Gal įdomu ir tai, kad kelių šimtų litų vertės akcijas turintis vienas „Tradicija-L“ akcininkų Hrač Petrosian iš karto imasi tvarkytis pirkinio reikalus? Nors įmonės akcininkai rodo galintys užsiimti daugybė veiklų, tačiau be butų nuomas atvirkusiems iš Arménijos darbininkams (ir turimų kepyklos akcijų), niekas negalėjo pasigirti dideliais uždarbiais. H. Petrosiano vadovaujama įmonė „Urartu“, su 10 tūkstančių rublių (tuo metu 1000 litų vertės) įstatiniu kapitalu tariamai galėjo užsiimti ir „didmenine prekyba auksu ir kitais tauraisiais metalais“, „didmenine prekyba brangakmeniais“, tačiau jos tikra deklaruota veikla panašu buvo tik statybos. Tiesa, ir jų nepavyko aptikti, nes ir pati įmonė 2013 metų vasarą buvo likviduota. Kitaip ir negalėjo būti – Maskvos srities Dmitrovo mieste įmonė patalpas taip pat buvo radusi priemiestyje, tarp vienaukščių namukų buvusiame nedideles komercines patalpas (kabinetus) nuomavusiam name. Jame tuo pačiu metu veikė dar daugybė kitų įmonių.

Tačiau būtent Hrač Petrosian tampa pagrindiniu „žaidėju“ Dauguose. Įkuria Daugų žolės riedulio „Nansen klubą“ ir tampa jo prezidentu. Klubas iškarto įstoja Maskvoje į Lietuvos verslo klubą (šalia „Vičiūnų“, „Rūtos“ ir kitų tikrai stambiu gamintojų), nors realiai jokio verslo nepavyko aptikti. 2013 metais įsteigtas jo vadovaujamas „Nansen klubas“, buvo įvardijamas kaip „unikalus sportinis centras“ kuriant tarptautinius „gelbėjimo būrius“. Iš pradžių 2013 metų spalį buvo įvardyta, kad nagrinėjama idėja steigti tarptautinę gelbėtojų mokyklą, kuri rengtų ir narus, ir sausumos gelbėtojus. Planuota pastatyti jiems ar žo-

lės riedulininkams poilsio bazėje tris namukus po 20 vietu. Apie klubo tikslus pats H. Petrosian 2015 metų rugpjūčio 1 dieną sakė, jog klubas ruoš „lyderius“, rinks NVS šalių jaunimą. H. Petrosian žodžiais, „klube neįprasti žaidimai skirti vienam tikslui – parengti įvairiapus jauną žmogų, kuris nebijo prisiiuti atsakomybės ir gali tapti tikru gelbėtoju“. Klubo prioritetai – supažindinti talentingus jaunuolius iš skirtingu šalių, kad ateityje jie galėtų sudaryti „tarptautinį gelbėjimo būrį“. H. Petrosian 2015 metais paskelbė, kad organizuos dar vieną mokamąjį bazę darbui ekstremaliose situacijose. Dalis mokymų susijusi su medicina: jaunuoliai du-tris kartus per mėnesį važinės į medicinos institutą, morgą, mokysis užsiūti žaizdas, apdoroti sulaužytas ar nutrauktas kūno dalis (tuo metu surinkta mėgėjų komanda žaidžia žolės riedulį, Lietuvos čempionato B divizione užėmė trečią vietą).

Ir vėl įdomu tai, kad ne H. Petrosian, ojo brolis dvyndis Grant Petrosian yra tirkasis Arménijos nusipelnės žolės riedulio treneris, buvęs Arménijos moterų žolės riedulio komandos ir rinktinės treneris, apie 1994 metus įsikūręs Novosibirske. Ten jis turėjo nedidelį verslą ir iš tikrujų rūpinosi ne žolės riedulio perspektyva Dauguose, o jo atgaivinimu savo gimtajame mieste Giumri (anksčiau – Leninakano miestas, kuris buvo sugriautas 1988 metais žemės drebėjimo). Būtent Giumri mieste nuo 2010 metų jis rėmė žolės riedulio jaunimo komandą ir nuo 2007 metų puoselėjo idėją mieste atidaryti „Sport-Siti“ kompleksą su 35 sporto objektais. Tačiau 2007–2012 metais jo idėja nieko nedomino. Viskas staiga pasikeitė 2012–2013 metų sandūroje, kuomet Rusijai parūpo įtakos galimybės Arménijoje ir Lietuvoje.

Nuo Novosibirsko FSB Karelino link

2012 metų pabaigoje Lietuva prie rinkimų ruošėsi pirminkavimui ES (nuo 2013 metų vidurio) ir jau nuo sausio turėjo būti svarbi ES vadovavimo dalyvė (pirminkaujančio šalių trejeto nare). Arménijos 2013 metų vasarą laukė prezidento rinkimai ir pasirinkimas tarp Rusijos siūlomos Muitų sajungos bei ES siūlomos asociacijos sutarties. Akivaizdu, kad pagal seną tradiciją Rusijos saugumo tarnybos turėjo talkinti įgyvendinant šiuos užsienio politikos tikslus. Viena stipriausiai Rusijos FSB valdybų visą laiką buvo Novosibirske, kuriame buvo itin daug jų prižiūrimų mokslo centrų ir FSB mokykla. Pačiaame mieste buvo iki 40 tūkstančių narių priskaičiuojanti armėnų bendruomenė. Tad dalis FSB operacijų buvo nukreipiamos ir per ją, siekiant išlaikyti Arméniją savo įtakos orbitoje. Darbas

šioje FSB valdyboje padėjo daugelio vadovų karjerai, nes tai buvo mazgas tarp Europos ir Azijos, tad aktyvios veiklos netruko. Ir čekistai iš Novosibirsko kaip taisylkė buvo kvečiami į darbą Maskvoje: FSB generolas-pulkinininkas Jevgenijus Sysojevas 2009–2011 metais vadovavęs FSB valdybai, buvo paimtas į vidaus tyrimų valdybą Maskvoje, o 2013 metais paskirtas FSB direktoriaus pavaduotoju ir antiteroristinio komiteto vadovu, o dar vėliau – Šanchajaus organizacijos regioninio antiteroristinio centro direktoriumi; po jo Novosibirsko FSB valdybai vadovavęs generolas-leitenantas Viktor Ivanovič Bakutkin irgi buvo pakviestas į Maskvą, kai tik nuo 2013 metų balandžio 15 dienos jis pakeitė Sergej Bojko.

Galima spėti, kad Novosibirsko FSB valdybai nebuvę paslaptis, kad dyiniai Petrosianai Maskvoje ir Novosibirsko turi savo verslus ir vienas jų senokai siekia realizuoti projektus Arménijoje, savo mieste, kur yra Rusijos karinė bazė. Tačiau ar norint nukreipti juos norima linkme ir buvo prisimintas G. Petrosiano nuo 2007 metų puoselėjamas Giumri „Sport-Siti“ statybos projektas bei pažadėta atverti finansavimo galimybes ir Rusijos valdžios palaikimą? Ar mainais buvo paprašyta paslaugos – įsigyt iš esmės nereikalingo nekilnojamo turto ir Lietuvoje? Ar vienas brolių turėjo įsteigti Nansen klubą su „gelbėjotų“ rengimu (kuris ateityje agituotų už dalijimą pabėgėliams ar ne piliečiams taip vadinančių „Nansen pasų“) ir įsilietu į lietuvių verslo klubą Maskvoje? Ar kitas brolis turėjo prisidėti prie naudingos įtakos darymo arménų diasporoje Novosibirsko ir Rusijos karinės bazės aplinkoje Giumri mieste? Gal tai tik neatsakyti retoriniai klausimai iš sąmokslo teorijų srities, ar jų neturėtume kelti?

Matyt, sutapimas, kad vos tik buvo sudarytas sandoris Lietuvoje, 2013 metų vasario 12 dieną įvyko Rusijos aukščiausios valdžios proteguojamo politiko ir sportininko, Valstybės Dūmos užsienio reikalų komiteto nario Aleksandro Karelino fondo „Karelino-Fond“ atstovų susitikimas su projekto iniciatyvinės grupės nariais Grantu Petrosianu (Hrač Petrosiano broliu) ir Novosibirsko verslininku Artūru Movsesianu. Iniciatyvinėje grupėje dar buvo Sočio verslininkas Ruben Tatulian, kuris pastatė A. Karelino vardo sporto centrą ir Jame treniravosi Rusijos rinktinės. Gruntas Petrosianas tuo metu kalbėjo, kad statybos reikalingos ne tik socialinei situacijai gerinti, tačiau ir Rusijos kariškių šeimos nariams, kuriie nori užsiiminėti sportu.

(bus daugiau)

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt. Laikraštis išeina keturis kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:

1 mėn. – 2,40, 3 mėn. – 7,19 Eur.

Radvilų pilyje apie tremti

Biržų pilyje, menančioje garbingą Lietuvos senovę, iškūrusiame krašto muziejuje „Sėla“ vyko susitikimas su LPKTS knygų „Tremties vaikai“ autoriais, sumanytojais, leidėjais. I representacinę rūmų salę sugužėjo gimnazistai, jų tėveliai, buvę tremtiniai. Kaip sakė muziejaus direktorius Gintaras Butkevičius, tremčių, pokario pasipriešinimo temos nesvetimos rajono gyventojams. Tad gausiai susirinkę renginio dalyviai tarsi patvirtino šią nuostatą. Jie su įdomumu susipažino su LPKTS stendais apie vaikų tremties, su gausybė nuotraukų, atsiminimų nuotrumpomis. Ir gimnazistai, ir suaugę klausėsi skaudžių pasakojimų apie alkanaų vaikystę, sunkius darbus, varganą buitę.

Kaip žinome, trečioji šios serijos knyga jau spaustuvėje. Kažkas paskaičiavo, kad knygų herojais tapo vaikai iš aštuonių šio krašto tremtinių šeimų. Štai Birutė Morkūnaitė-Andrikienė, šiuo metu gyvenanti Kaune, ištremta iš paskutinės gimnazijos klasės, išvežta už poliarinio rato. Šešiolikmetė tapo šio atšauraus krašto... žveju. Kirto aketes, grūdo ijas ir traukė tinklus. Dėl garbingo amžių ji negalėjo dalyvauti susitikime, tačiau perdarė savo kraštiečiams žinią, kad kasdien, vos tik pakilusi iš patalo, galvoja apie Biržus ir jai skirtą likimą ir džiaugiasi gavus iš tėviškės žinių.

Biržuose gyvenanti gydytoja Filomena Balbietytė-Karpalova ištremta vos pusantį metų 1941 metų birželį. Su tėvelias Juozu ir Elzbieta, dylikamente sese Regina ir penkiamečiu broliuku Alyzu užrakintuose gyvulinuose vagonuose buvo nugabenti prie Jeneisejaus, į Krasnojarsko sritį. Iš ramybės ir šiluma sklindančių tėvelių namų pateko į kaimą, kurio nameliai buvo apaugę stagarais, valgė balandas, dilgėles, pinavijų žiedų pumpurus. Gelbėjo atsivežti drabužiai, kuriuos mainė į maistą. Jos pasakojimas, ypač jaunimui, atrodė tarsi baisi pasaka, tačiau pabaigoje pasakyti žodžiai daug ką suglumino: „Tik nelaikykime širdyje keršto jausmo, sugebékime atleisti net ir pikčiausius savo kankintojams. Gyvenimo išbandymai, kokie skaudūs jie bebūtų, mus užgrūdina“.

Biržiečių svečio Lietuvos Respublikos Seimo narės Vincės Vaidevutės

Kauzaitės-Margevičienės istorija nepaiko nė vieno abejingo. Mat gimė ji tremties vagone, pakeliui į Irkutsko sritį. Tėvelis Vincas Lietuvoje buvo gydytojas ekspertas, Vyčio Kryžiaus ordino kavalierius. Sako, šeima Kauno valstybiniame teatre turėjo net savo ložę. Keliavo Vincė Vaidevutė su dvem vyresniais broliukais. Jie stebėjos, kad iš Kauno iškeliau alyvoms žydint, o Sibire sutiko pūgos. Tremtyje mirė tėvelis. Grįžo mergaitė į Lietuvą būdama jau dešimties, tačiau puikiai žinojo tėvelių krašto istoriją, gražiai kalbėjo ir rašė lietuviškai. Gal todėl, kad mačiusi daug vargo ir kančių, šiandien Vincė Vaidevutė visas jėgas skiria paprastų žmonių problemoms spręsti, nesusitai ko su neteisybėmis, smerkia tuos valdininkus, kurie lobsta iš tariamos tarnystės tautai. „Sunkiai gyvendami, tremtyje labiau nei lašinių ar kitokiu skanestu laukdavome siuntiniuose lietuviškų knygų. Žmonės nepalūžo... Apie tai turi žinoti visi. Ir šioje salėje sėdintys gimnazistai turėtų ne tik skaityti knygas apie tremties, bet ir išsklaušinėti savo senelių, vyresnių žmonių apie savo giminės istoriją. Gal ir jų likimai susiję su skaudžiais išgyvenimais? O tai neturi būti užmiršta“.

Susirinkusiųjų šiltai sutikta Biržų vicemerė Irutė Makselytė-Varzienė gime tremtyje, Dvoriščės kaime, Kazaciškio rajone, Krasnojarsko krašte. Ten amžinam poilsiu išliko broliukas Vytautas, močiutė Zofija, dėdė Vytautas. Grįžo su tėveliais į Lietuvą būdama šešerių. Lietuvoje buvo sutiki priešškai, tačiau sunkiu darbu Kamajuose tėveliai bandė ištvirtinti. Baigė Vilniaus universitetą, ilgai mokytojavo. „Mes, tremties vaikai, gyvename be teisės pamiršti Sibiro kančias. Matau, kaip tyliai vienas po kito išeina tremtiniai, jų šventėse vis mažiau ir mažiau...“

Rasos Duobaitės-Bumbulienės, LPKTS valdybos pirmininkės, atmintis susijusi su tėvelio Juozo, tremties vaiko, vaikystės vietų lankymu. Kai 2006 metų vasarą įvyekė daugelį kliūčių jiedu nukeliavo į Krasnojarsko kraštą prie Baltojo ežero, nedaug kas ten buvo pasikeitę. Riedėjo aplaistais kaimais, pro dilgėlėmis apaugusius namus, užpelkėjusius ezerus. Rado ten dar pažįstamų žmo-

Sveikiname

Garbingo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Jonavos filialo nares:

**Aldoną VAITELIENĘ – 95-ojo,
Nijolę TITARČIUK – 80-ojo,
Aldoną KUŠLIENĘ – 80-ojo.**

Linkime stiprios sveikatos, dvasios ramybės, laimingų ir džiaugsmingų metų bei Dievo palaimos.

LPKTS Jonavos filialas

Garbingo 80-ojo jubiliejaus proga sveikiname LPKTS Varėnos filialo narę **Bronę BARAVYKIENĘ**. Linkime stiprios sveikatos ir Dievo palaimos.

LPKTS Varėnos filialas

80-ojo jubiliejaus proga sveikiname Irkutsko sr. Nižne Udensko r. buvusių tremtinę **Gabrielę DEMBSKIENĘ**. Linkime stiprios sveikatos, ramybės ir džiaugsmo bei daug džiaugsmingų dienų kartu su vaikais, vaikaičiais ir provaičiais, Švč. Mergelės Marijos globos.

LPKTS Kretingos filialas

80-ojo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname ilgametę LPKTS Palangos filialo narę, 1941 m. Altajaus kr. tremtinę **Janiną Ramutę LAUŽADYTĘ-MISEVIČIENĘ-BUČIENĘ**. Linkime geros sveikatos ir daug džiaugsmingų dienų, pilnų neblestančios energijos, puikios nuotaikos ir meilės, kurių visada taip nuoširdžiai dalinatės su savo artimaisiais ir draugais. Tegu Švč. Marija Jus globoja.

LPKTS Palangos filialas

Sveikiname ilgamečius LPKTS Palangos filialo narius, rugpjūčio ir rugėjo mėnesiais švenčiančius jubilieus:

**Juozą ANDRIEKŪ, Magadano tremtinį, – 85-ąjį,
Vidą Teresę MURAUSKAITĘ-GALDIKIENĘ, Tomsko krašto tremtinę, – 75-ąjį.**

Linkime sveikatos, stiprybės ir Dievo palaimos kupinų gyvenimo metų.

LPKTS Palangos filialas

75-ojo gimtadienio proga sveikiname aktyvų Rokiškio filialo ir buvusių tremtinių choro „Vėtrungė“ narę **Izidorių BLIEKĄ**. Linkime, kad metams bégant širdis išliktų kupina vilties, šilumos, meilės ir skambų dainų.

**LPKTS Rokiškio filialas,
Buvusių tremtinių choras „Vėtrungė“**

*Mamyčė tylią maldą
Su Dievulių vis šnekā:
„Mus saugoki, Marija,
Užstok ant žemės tako...“*

Ir šiame susitikime moteris ne tik papasakojo apie savo šeimos istoriją, tremtyje praleistą vaikystę. Uigato kaimė gyveno apie 80 lietuvių šeimų. Mokytoja tremtinė nuo Biržų Olga Variakojytė padėjo tautiečiams kasdienybėje. Paauglėmis būdamos grįžo į Lietuvą. Tik jų neapleidžia tremties akimirkos. Emilė rašo eiles, bendrauja su likimo draugais. Vienas eilėraštis, kurį perskaitė susirinkusiems, skirtas knygų „Tremties vaikai“ leidėjams.

*Štai prieš mane knyga
„Tremties vaikai“.
Šiurpių likimų palieastos
vaikystė valdos.
Taiga, kai nai ir lagerių gausa,
Ir ašarų bei ilgesio
nesenkanti srovė –
Iš gilumos širdies
išplaukę maldos...*

Stanislovas ABROMAVIČIUS

*Akutės miegai merkias,
Šalta, baisu, negera.
Ko tolstame į naktį,
Kas iš namučių varo?*

Adelė Dirsytė – Sibiro maldaknygės autorė

„Marija, gelbék krauju ir ašaromis, pasiaukojimu, pasiryžimais ir meile išpuoštą žemę...“

(Iš maldaknygės „Marija, gelbék mus“)

Ši 20 amžiaus vidurio kankinių maldas atsklinda iš Sibiro glūdumų. I ją sudėti visi jų troškimai ir viltys, prašant šviesios ateities savajai Tėvynei. Kartu su kitomis maldomis, surašytomis maldaknygėje „Marija, gelbék mus“, ji išgulagų pasaolio prasiskverbia pro visas uždangas ir pasiekia tūkstančius jautrių širdžių.

1953 metų vasario 16 dieną tremties sąlygomis „išleidžiamą“ rankų darbo maldaknygę, sukurta keturių lietuvių moterų, kalėjusių Sibiro gulage. Maldaknygės autorė – Adelė Dirsytė, o kitos trys moterys – Leonora Grigalavičiutė, Valė Bernatavičiutė, Levutė Vizbaraitė – ją įriša ir apipavidalina. Beje, prireikia tik kelių metų, kad ši maldaknygė pasiektų laisvajią pasauly.

Pirmajį kartą maldaknygę išleidžiamą 1959 metais Amerikoje kun. K. Trimako ir Putnamovienuolyno seserų pastangomis, tačiau tai tik pradžia. Knygelė verčiamą į anglų kalbą (vertėjas kun. Kęstutis Trimakas), o vėliau daugiatūkstančiais tiražais verčiamą ir į kitas kalbas.

Kas tai? Kodėl šios maldos, kurtos gulint ant gultų po sunkios darbo dienos ir kalbant rožinį, nulipdytą iš duonos trupinelių, taip paliečia žmones? Kodėl įvairiausiu tautų krikščionys nori melstis iš Sibiro maldaknygės? Atsakyti į tai turbūt galėtų mūsų žmogiškos širdys, atsiliepiančios į tikrą kito kančią ir skausmą, į sukrečiantį žmogiškumo ir vilties išsaugojimą, rūpinantis kita netgi ten, kur nužmogėjimas yra primetamas tarsi natūrali būsena. Reikia būti ne šio pasaolio žmogumi, kaddėkotum „už skausmą ir neapykantą“, o tiems, kurie „persekioja ir kankina“, maldautum Dievo duoti „pažinti savo dieviškos meilės saldumą“! Tremtinės meldė „apsaugoti Tautos Rūmą nuo visokio blogio“, o saviems „vargo vaikams“ leisti bent sapne „pabuvoti Tėvynės žemėje su savaisiais“... Kokia neišmatuojama dvasios stiprybe turėtų būti apdovanotas žmogus, taip besireipiantis į Aukščiausią! Tokiems Kristus sakė: „Nebijokite tų, kurie žudo kūną, bet negali užmušti sielos...“ (Mt 10, 28)

Gyvenimas iki suėmimo

Sibiro maldaknygės autorė Adelė Dirsytė gimė 1909 metais Kėdainių ap-

skrityje, Šėtos parapijoje, daugiaavaikėje Promislavos vienkiemio ūkininkų šeimoje. 1928 metais baigė Kėdainių gimnaziją, vėliau studijavo Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultete germanistiką, lituanistiką, pedagogiką ir psichologiją. Dar būdama studentė aktyviai dalyvavo studentų ateitininkų veikloje, skaitė paskaitas katalikiškųjų organizacijų renginiuose, vadovavo draugijai „Caritas“, kūrė eileraščius. Dėl nelengvos materialinės padėties teko nutraukti mokslus ir eiti dirbtui, tad Vytauto Didžiojo universitetą Adelei Dirsytėi pavyko baigti tik 1940 metais. Dirbdama Adelė aktyviai dalyvavo ateitininkų veikloje, rašė straipsnius katalikių leidiniams, buvo viena iš Lietuvių katalikių moterų draugijos vadovų, dažnai keliaudavusių po Lietuvą skaiti paskaitų. 1940 metais Adelei Dirsytė mokytojavo mergaičių gimnazijoje Vilniuje, o vokiečių okupacijos metais (1942–1944) amatų mokykloje dėstė vokiečių kalbą, buvo 20 mergaičių klasės auklėtoja. Kartu su kun. Alfonso Lipniūnu Adelė organizavo šalpą ir jos dalijimą vargstantiems.

Užėjus antrajai sovietinei okupacijai, nuo 1944 metų rudens A. Dirsytė pradėjo dirbtui Vilniaus S. Nėriesmergaičių vidurinėje mokykloje. Cia ji visiems, esantiems šalia, dalijo mokslo žinias ir savo širdies turtus. Kartu su mergaitėmis eidavo į Šv. Mikalojaus, Šv. Kotrynos ir Šv. Teresės bažnyčias. Jai rūpėjo mergaičių dora ir išsilavinimas, ji auklėjo jas kaip tikras tévynės patriotes, skatindavo eiti į bažnyčią apsilirkus tautiniams drabužiams. Tais kupiniais neprteklių ir vargo metais, persmelktais butaforinės pompastikos ir buldozerinio ateizmo, retas drįsdavo dalytis dvasine stiprybe su kita.

Tai buvo ir pavojinga... Vilniuje, Trakų gatvės 11-ame name, kur A. Dirsytė gyveno pas Stefaniją Ladigienę, generolo K. Ladigos žmoną, rinkdavosi bendraminčiai: mokytojas Česlovas Mačys, Adelės sesers Kotrynos sūnus Stasys Ivanauskas ir kiti. Ten gyveno ir Irena Veisaitė, S. Ladigienės išgelbėta nuo holokausto vokiečių okupacijos metais. Būrelis leido ranka rašytą laikrašteli „Raudonasis užpečkis“, jo išėjo keli numeriai. Tačiau okupantų saugumas pasiekė „Užpečkio“ bendraminčius. 1946 metų kovo 6 dieną suimami Adelė Dirsytė, Stefanija Ladigienė ir dar keli jų bičiuliai. Ir nuo tada prasidea visai kitas mokytojos Adelės Dirsytės gyvenimas.

Lageriai

1946 metų kovo 6-osios naktį suimta Adelė aštuonis mėnesius buvo žiauriai tardyta saugumo rūsiuose. Yra išlikę tardymo protokolai, kuriuose Adelė prisipažsta dalyvavusi „antisovietinėje ateitininkų organizacijoje“, veikusi prieš Sovietų sąjungą dar nepriklasomos Lietuvos laikais (kaltinta tévynės išdavimu tada, kai sovietine tévynė Lietuvoje net nekvepėjo!). Kartu su Adele buvo suimti ir tardomi dar 9 asmenys, tarp jų ir S. Ladigienė. Tuomet įam saugumui rūpėjo „likviduoti nusikaltelių gaujų“, dėl to stengtasi kelias

bylas sujungti į vieną ir pateikti kuo sunkesnį kaltinimą. 1946 metų lapkričio 2 dieną Adelė Dirsytė nuteista dešimčiai metų kalėti ir dar penkeriems metams tremties be teisės grįžti į Tėvynę...

Austrų rašytojas Stefanas Cveigas, vienas geriausių žmogiškos sielos žinovų, yra rašęs, kad „istorijai, sukreciamai dramai sukurstytis visai nereikia, kad pagrindinio veikėjo charakteris būtų herojiškas. Tragiška įtampa randasi dėl to, kad (...) žmogaus ir jo lemties santykis yra neproporcingas“. Kaip būtų susiklostės mokytojos Adelės Dirsytės gyvenimas, jei didžioji jos gyvenimo katastrofa būtų ją aplenkusi? Ar jį būtų turėjusi galimybę pasiekti tokias dvasios aukštumas, kuriomis stebisi viso pasaulio tikintieji? Viename iš ankstyvųjų savo eileraščių Adelė klausia Dievo, „...kur, o kur mano kelias?“ Ir pati atsako: „Pas Viešpatį...“ Ar galėjo ji žinoti tuomet, kai ramiai ir kukliai gyveno dirbdama galbūt nepastebimus, bet reikalingus darbus, kad šis erškėtiuotas kelias prasidės 1946 metais ir jau po devynerių metų nuves ją ten, kur ji ir troško? Ar ji galėjo nujausti, kad jai teks būti atrama, guodėja, mokytoja ir net savo išsilavinimą dvasios vadove daugybei su ja kartu kalinčių moterų ir mergaičių? Teks būti „pasaulio šviesa ir žemės druska“ lageriuose kenčiantiems žmonėms...

1947 metais Adelė Dirsytė išgabėna į Čumą (Komiją) tiesi geležinkelio, kur lagerio administracijos verčiamą dirbtui sunkiausius darbus. Cia su ja kali daug jaunų mergaičių, kurioms vyresnio amžiaus Adelė tampa mokytoja ir auklėtoja. Ji moko mergaites ne pasiduoti nevilčiai, melstis, jos slapta švenčia religines ir tautines šventes, svajoja apie téviškę ir laisvę.

1949 metais Adelė Dirsytė išvežama 70 kilometrų už Taišeto (Irkutsko sritis) kirsti miško. Ir čia kalintiemis žmonėms ji tampa traukos centru, padedančiu išlikti ir neprarasti žmogiškojo orumo ir savasties... Adelė pastebima, stengiamasi jai apsunkinti gyvenimą, vis perkeliant į kitą lagerį ir verčiant dirbtui sunkiausius darbus. 1950 metais ji išvežama į Magadaną. Sunkaus darbo statybose sąlygos vergiškos, Adelė ir jos drauges kamuoja nuolatinis alkis ir šaltis, prižiūrėto priekabės. Adelė ir čia randa savo stiprybės palaikyti kitus, padėti netgi gyvuliškose sąlygose išlikti žmonėmis. Stebuklingu ir be galio rizingingu būdu ji gauna šv. Komuniją, kurią dalijasi su likimo draugėmis, jos kartu meldžiasi, diskutuoja įvairiausiomis temomis, Adelė moko savo drauges sugebėjimo atleisti persekiotojams ir meilės džiaugsmo „duodant, o ne imant“...

Ją kartais užplūsta sunkios mintys ir nuojautos, kai „jausmai apmiršta ir aplink darosi taip blausu, jog viskas atrodo neteisinga“. Tokiomis akimirkis ji kreipiasi į Mariją, prašydama jėgų ir stiprybės. Sunkiausiose ir nykiausiose sąlygose Adelė sugeba pamatyti Dievo sukurto pasaolio grožį ir netgi gėrij. Savo laiškuose artimiesiems (M. Bložnelio pastangomis jie išeisti atskiru rinkiniu „Jūs manieji“) ji rašo: „Padovanočiau tau visą gražiausią:

Šiaurės saulėtekį ir saulėlydžių spalvingumą, rūkų žaismus, Uralų spindėjimą, Šiaurės pašvaicių mirgejimus, Sibiro taigų medžių aukštumą. Eglių žalumą, kedrų sėklelių gardumą, žieduotas pievas... Padovanočiau Tau dabartinius kalnus, kalnelius, baltu žiedu žydincius, Ochotsko jūros žalsvas bangas. O, kad tu pajustum miego saldumą po sunkaus darbo, duonos skanumą, žinių iš Tėvynės brangumą, maldos jėgą, kuri stebuklus daro... O didingos neužmirštamos valandas...

Adelė mirė neaiškiomis aplinkybėmis Chabarovsko ligoninėje 1955 metų rugsėjo 26 dieną, jau baigiantis bausmės laikui. Nėra žinoma, kur ji palaidota. Mažai žinoma ir apie tai, ką jai teko patirti paskutiniaių gyvenimo metais. Politinės kalinės Eleonoros Vizbaraitės-Sumskienės liudijimu („XXI amžiuje“ apie tai rašo Kazys Blaževičius straipsnyje „Tebus pašlovinti nenusilenkę prieš netiesą“), 1953 metais A. Dirsytė daugiau kaip savaitę buvo laikoma uždaryta karceryje. Iš ten kažkur išvežta ir į lagerį grąžinta tik kitų metų pavasarį. Jos, išsekintos fiziškai ir dvasiškai, jau nebuvó įmanoma atpažinti: trumpais plaukais, purvina, mėlynais paakiais, sudžiūvusi. Paklausta, kur buvusi, ji pradėdavo kliedeti, blaškytis, verkti... Minėdavo, kad buvo baisiai mušama ir kankinama. Tų pačių metų pabaigoje A. Dirsytė buvo perkelta į lagerio ligoninės psichinių ligonių skyrių. Ir čia, visiškai nusilpusi, ji neatsisakė savo moralinių principų: sakydavo, kad jai neprikluso duodamas maistas, nes ji nedirba...

Kviečio grūdas

2000 metų rugsėjo 24 dieną Kauno arkikatedroje bazilikoje šv. Mišiomis, aukojamomis Kauno arkivyskupo Sigito Tamkevičiaus SJ, prasidėjo Dievo tarnaitės Adelės Dirsytės beatifikacijos bylos procesas. Po pamaldų Kauno arkivyskupijos konferenciją salėje vyko arkivyskupo S. Tamkevičiaus SJ vadovaujamas bažnytinio tribunolo pirmasis posėdis. Arkivyskupas pranešė, kad Šventųjų skelbimo kongregacija leido pradėti A. Dirsytės paskelbimo palaimintaja kankinystės bylą.

Praėjo jau 16 metų, bet Adelės Dirsytės beatifikacijos byla juda labai vanagiai. Sunkiai juda ir jos palaikų ieškojimo ir grąžinimo darbai. Gal reikėtų guostis bent tuo, kad stebuklingu būdu Adelė Dirsytė tebegyvena tarp mūsų ir toliau. Kažkas taikliai yra pasakęs, kad dažnas, išgirdęs apie Adelę, „suserga“ ja. Tiesiog nebegali likti abejingas tokiam nepaprastam gyvenimui, žibėjusiam it žvaigždė tam siaime Sibire ir tebešviečiančiam iki šiol. Mums dažnai būna nesuvokiami Dievo keliai ir jo sukurto pasaolio dėsniai, tad sunkiai suprantame, kodėl Adelės gyvenimas turėjo pasibaigti taip tragiskai. Nesuprantame šitą, kai mastome žmogaus mintimis. Jėzus Kristus sakė: „Iš tiesų, iš tiesų sakau jums: jei kviečio grūdas nekris į žemę ir neapmirs, jis pasilikis vienas, o jei apmirs, jis duos gausių vaisių“ (Jn 12, 24). Vaisių, kurie įprasminta mūsų gyvenimą.

Rasa BAŠKIENĖ

Ašmenos žydų tragedijos kaltininkai

(atkelta iš 2 psl.)

Desleris kalbėjo apie viską atvirai ir nesivaržydamas. Dauguma policininkų palaikė viršininko teoriją ir reagavo džiaugsmingais sveikinimais ir plojimui. Policininkas Fridmanas atvirai pareiškė, kad net jeigu vienbalsiai pritariama tokiemis dalykams, nereikėtų ploti. Geite vis dar baimės nuotaika. Visa tragedija ta, kad policininkai nė žodeliu apie tai neprasitaria. Vis dėlto kai kas pasiekia visuomenę. Baisiusia, kad di-desnė visuomenės dalis pritaria Genso požiūriui (...).

Žydų policininkai pasidarė pinigų ir, aišku, jiems buvo leista tai daryti, kad juos korumpuočiai. Labai galimas dalykas, jog panaši akcija netrukus bus įvykdyta vėl, ir tada žydų policininkai jau pasisiūlys savanoriais... (p. 393–395).“

Hermano Kruso dienoraščio spalio 29-osios išraše aptinkame papildomos informacijos apie Ašmenos žudynes: „Ši vakarą aštuoni (automobiliai) su daiktais iš Ašmenos atvyko pas Vilniaus gebitskomisarą. Kaip pasakoja žydų policininkai, Ašmenoje buvo susaudyta 410 žmonių – senelių, ligonių ir invalidų. Bet Vilniaus gebitskomisarui atvežė vaikišką daiktą ir drabužių, kurie, aišku, buvo paimti ne iš senų žmonių. Apskaičiuota, kad iš viso atvežta kur kas daugiau drabužių, negu mums sakė.“

Vokiečių vairuotojai sako, kad ten buvo nužudyta per 800 žydų.“ (p. 400)

Kad tarp paaukotų Ašmenos žydų buvo ir vaikų, patvirtina istoriko, judenrato nario Zeligo Kalmanovičiaus dienoraščio išrašas, kuriame pažymėta, jog Ašmenoje žuvusieji buvo senyvo amžiaus, silpnos sveikatos žmonės, ligoniai, protiškai atsilikę vaikai (I. Trunk. „Judenrat...“, p. 422).

Išpažintis: kaip žydai vedė žydus į mirtį

Minėtame H. Kruso dienoraštyje yra tik nuoroda apie susirinkimą judenrato ir geto vado Jakovo Genso namuose, kurio metu Gensas bandė pateisinti Ašmenos akciją (p. 396). Šiurpą keilią Genso kalbą galima aptikti internte anglų kalba adresu <http://www.jewish-virtuallibrary.org/jsource/Holocaust/Gens1.html>.

Mūsų skaitytojų dėmesiui pateikime šios kalbos tekštą iš Yitzhako Arado (Aradas 1944 metų pabaigoje–1945 metų pirmoje pusėje NKVD būryje siautėjo pietryčių Lietuvoje kovodamas su

antisovietiniu pasipriešinimu, palikdamas čia kruvinus pėdsakus, vis dėlto 1998 metais jis buvo pakviestas dalyvauti tarptautinėje komisijoje nacių ir sovietų nusikaltimams tirti ir pasitraukė, kai buvo viešai demaskuotas – I.T.) knygos „Ghetto in Flames“ (Jerusalem, 1980) su trumpais paties Arado komentarais:

„Spalio 27 dieną Gensas sušaukė žyminiu žydų susirinkimą Vilniuje ir reportavo jiems apie akciją Ašmenoje ir įvykius, kurie prie jos privėdė.“

„Posėdžio, skirto Ašmenos akcijai, protokolas, 1942 metų spalio 27 diena.

Dalyvauja: Getovadas Gensas; komisaras Desleris; Sveikatos departamento direktorius Milkonovickis; geto īgaliotinio pavaduotojas Frydas; Fišmanas; Braude; Rabinas Jacobsonas; Kalmanovičius...

Gensas: Draugai, sukviečiau jus čia šiandien pranešti apie vieną iš baisiausių žydų gyvenimo tragedijų – kai žydai veda žydus į mirtį. Ši kartą noriu kalbėti atvirai. Prieš savaitę atėjo Vaisas (Martin Weiss, nacių įsteigto Ypatingojo būrio vadasis, kuriam tenka didžiausia atskomybė už Paneriu žudynes – I.T.) ir įsakė mums SD (vokiečių saugumo tarnybos – I.T.) vardu vykti į Ašmeną. Jis sakė, kad ten gete yra apie 4000 žydų ir kad jie visi negali ten likti, getas turi būti sumažintas, o žmonės, kurie netekia jokios naudos vokiečiams, turi būti atrinkti ir sušaudyti. Pirmenybė turi būti teikiama moterims, kurių vyrai buvo pagauti pagrobėjų, ir jų vaikams. Paskui liepta surinkti daugiaavaikes šeimas. Išklausę nurodymus, atsakėme: „Klausau.“

Desleris (Salekas Desleris, geto policijos viršininkas – I.T.) ir žydų policija išvyko į Ašmeną. Žydų policija išskirė ir po dviejų ar trijų dienų informavo Vilniaus gebitskomisarą, kad, visų pirma, neimanoma išsiusti tų moterų, kurių vyrai buvo pagrobtini, nes jos dirba, ir antra, nėra šeimų su keturiais ar penkiais vaikais. Pamiršau pridurti: mums buvo įsakyta atrinkti bent 1500 žmonių. Mes atsakėm, kad tokio skaičiaus neįvykdysim. Derėjomės, ir kai ponas Desleris atvyko į Ašmenos su raportu, skaičius buvo sumažintas iki 800. Po to, kai aš kartu su Vaisu nulykau į Ašmeną, skaičius vėl sumažėjo, ši kartą iki 600... ir moterų bei vaikų klausimas buvo išbrauktas iš darbavarkės, o klausimas sukosi tik apie senyvo amžiaus žmones. Tiesa yra tai, kad 406 pagyvenę žmonės buvo atrinkti Ašmenoje ir perduoti.

Kai Vaisas pirmą kartą pareikalavo moterų ir vaikų, aš jam atsakiau, kadviečių jų jam reikėtų imti senus žmones. Jis atsakė: „Senieji vis tiek išmirsi per žiemą, o mes įpareigoti sumažinti geto gyventojų skaičių dabar“. Žydų policija išgelbėjo visus tuos, kuriems reikėjo gyventi. Tie, kurių dienos šiaip ar taip eina į pabaigą, turėjo mirti. Ir tegu šie seni žydai atleidžiai mums, jie buvo paaukoti mūsų žydams ir mūsų ateicių.

Aš nenoriu kalbėti apie tai, ką mūsiškiai žydai iš Vilniaus išgyveno Ašmenoje. Šiandien tik gailiuosi, kad mūsų nebuvo per akciją Kiemeliškėse ir Bistričioje. Praėjusių savaitę ten buvo sušaudyti visi žydai, be išimties. Šiandien pas mane buvo atvykę du žydai iš Švenčioniu ir praše išgelbėti Švenčioniu, Vidžių ir kitų aplinkinių miestelių žydus. Šiandien savęs klausiu: kas bus, kai mums reikės atlikti tokią atranką antrą kartą?

Mano pareiga jums pasakyti: gerieji žydai, eikite namo! Nenorū teptis rankų ir siušti savo policininkų atlikti ši niekingą darbą. Bet šiandien jums sakau – tai mano pareiga susitepti rankas, nes dabar žydų tauta išgyvena patį baisiausią laikotarpį. Dabar, kai jau penki milijonai nebéra (iš kur šie duomenys 1942 metų rudenį, šaltinis neunodytas – I.T.), mūsų pareiga yra gelbėti stiprius ir jaunus, ne tik amžiumi, bet ir dvasia, ir nepasiuduoti jausmams. Kai rabinui Ašmenoje buvo pasakyta, kad trūksta žmonių iki reikalaujamų skaičiaus ir kad penki seniai slepiasi „malinoje“, jis liepė atidaryti slėptuvę. Štai koks stiprios ir jaunos dvasios žmogus. Nežinau, ar visi tai supras ir pateisins, ir ar jie tai pateisins, kai mes išeisim iš geto. Bet toks mūsų policijos požiūris: išgelbēti tai, kas įmanoma, nepaisant gero mūsų vardo ir asmeninių išgyvenimų.

Visa, ką pasakiau, yra nemalonu mūsų širdžiai ir gyvenimui. Nėra reikalo apie visa tai žinoti kitiems. Aš įtraukiau jus į baisią paslaptį, kuri turi likti mūsų širdyse. Noriu parodyti, ką padarė policininkai, tie, kurie vykdė ši beprotišką darbą, kurie atskyre žmones ir sakė „i kairę“ ir „i dešinę...“ Tai ne teismas. Aš noriu, kad žmonės žinotų, kas yra getas iš kitos pusės, kas yra policijos pajėgos, ir kokie yra keiliai, kuriais turi eiti kiti žydai.

Iš jūsų, draugai, tikiuosi moralinės paramos. Visi mes norime išgyventi ir palikti getą. Daug žydų vis dar nesuvo-

kia to didžiulio pavojaus, kuriame mes veikiame, ir kiek daug kartų kasdien mes galime būti nusiųsti į Panerius...

O mane likimas atvedė į mūšio lauką. Tada aš nebijoju, tik poto, kai viską prisiminiau. Tokia situacija dabar. Mes pajusime viso to skausmą po to, kai išeisime iš geto. Šiandien mes norime būti stiprūs. Tikintieji turėtų sakyti: Visagalis mums padės. Netikintieji turėtų sakyti, kad Visuomenės Dvasia ir žydų patriotiškumas padės jam išverti visa tai ir po geto išlikti žmogumi, dėl didžios žydų tautos ateities.

Zozenbergas nesenai sakė, kad vokiečių pareiga – su šaknimis išnaikinti Europos žydus. Nežinau, ką jis tuo nori pasakyti. Jei jis ateitų į mūsų getą, jis mūsų bijotų. Žmonės medžiojami „malinose“, žudomi Paneriuose, atplėsti nuo šeimų per metus laiko susikūrė naują gyvenimą, pasiekė daug daugiau negu „arijai“. Tokia yra žydija – ryžtinga dvasia, nepaliaujamas tikėjimas gyvenimu. Tai gi, kad sutrukdytume išgvendinti Rosenbergo pasakymą, mes šiandien kovosime, o karas pateisina priemones, nors kartais jos yra baisios. Labai apgailestauju, kad mes turime kovoti visomis išgalėmis, kad susigrumtume su priešu. Žydija nematė kraujo 2000 metų. Buvo daug ugnies, bet ne kraujo. Šiandien matome kraują gete.

Desleris: Mes gavome įsakymą. Jis buvo baisus, bet mes pripratomė nesigincyt. Aš pasirinkau trisdešimt stipriausiu policijos pareigūnų ir automobilių nuvykome į Ašmeną... Nė vienas išvyrū nežinojo kelionės tikslą. Su manimi buvo gestapo pareigūnas, kuris Ašmenos judenratui pasakė, kad reikia 1200 moterų ir vaikų darbams... Aš daiviai įsakymą suregistravau visus gyventojus ir per dvi dienas pradėjome skirstyti „šainus“ (darbo pažymėjimus – I.T.)... Aš ir judenratui negalėjau atskleisti tiesos. Tik paprašiau tarybos narių parengti sąrašą senų žmonių, kad galėčiau iškeisti juos į moteris ir vaikus, kurių buvo prašoma... Norėjau išsaugoti jaunimą ir intelligentiją – jie yra mūsų ateitis...

Gensas: Aš prisiiuru atskomybę už akciją. Nenorū diskusijų. Nė vienas neturi teisės diskutuoti apie tai, ką aš padariau ar darysiu. (...) Jei ateis laikas, kai policija vėl turės pasireikšti, ir jei aš matysi, kad tai visų naudai, mes darysime!“ (p. 342–346)

(bus daugiau)
Irena TUMAVIČIŪTĖ

Žygis Kęstučio apygardos partizanų takais Tauragės rajone

(atkelta iš 1 psl.)

Keletą žodžių tarė LPKTS Tauragės filialo garbės pirmininkas Pranas Rindokas, kalbėjo LPKTS pirmininkas Gvidas Rutkauskas ir LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė. Jie visiems dalyviamas dėkojo už puikų renginį, už aktyviai veiklą ir gražius susibūrimus. Garbūs svečiai įteikė padėkas už materialinę paramą, tvarkant Kęstučio apygardos partizanų vado Juozo Kasperavičiaus vadavietės vietą ir paminklą, Tauragės verslininkams: Irenai ir To-

mu Aliošiams, Juozui Kniukštai, Virginijui Kuisiui, Algui Turčinavičiui, Romualdui Stasyčiui, Rimantui Žemaičiui, Arūnui Stulginskui, Virginijui Jokubauskui, Gintarui Šedbarui. Padėka už nuopelnus rengiant tremtinį muziejų įteikta Viktorui Kovšovui.

Pasibaigus žygui neskubėjome skirstyti, kiekvienas tiek jaunas, tiek senas su savo mintimis prisėdome Lakštingalų slėnyje, pabendravome, prisiminėme išėjusius, pasidžiaugėme dar esančiais ir pagalvojome, kad labai

teisingai apie tremtinio gyvenimą savo knygapavadinio tragiškai žuvęs buvęs tremtinys, politinis kalinas Pranas Kundrotas „Gyvenimo kryžkelės“. Iš tikrųjų – tremtis mums visiems tarsi tiesiame gyvenimo kelyje atsiradusi staigi kryžkelė: vieni išlikome, kiti palikome gyvenimą, tad džiaugiamės, kad turime galimybę prisiminti tuos, kurių nėra, išgirsti atsiminimus, aplankytis galbūt ne taip dažnai lankomus paminklus ir sukalbėti maldą. Dėkojame žygio organizatoriams, gausiai susirinkusiems dalyviamams, labai tiki-

mės, kad ir kitais metais vėl uždegsmiame žvakeles atminimui tų, kurie už mūsų šalį atidavė tai, ką turėjo branduoliaus – gyvenimą.

Už indėli organizuojant žygį Kęstučio apygardos partizanų kelias Tauragės rajone padėkos įteiktos buvusiems tremtiniams, politiniams kaliniams Antanui Stankui, Albinais Skriūnei, Vidui Čereškevičiui ir Vytautui Laurinaičiui.

Albina SKIRIENĖ,
LPKTS Tauragės filialo tarybos sekretorė

2016 m. rugsėjo 23 d.

LLKS signataras Petras Bartkus-Žadgaila

„Lietuvos partizano žvilgsniu į Brolio Žadgailos šventą ryžtą žvelgęs, tegaliu pasakyti, kad Jo asmenyje Sajūdis neteko vieno iš savo vadovų. (...) Tebūnie Brolio Žadgailos gyvenimas ir pasiaukojimas paveldžiu visiems Lietuvos Partizanams ir visiems lietuviams, – ragindamas Petru Bartkui susteikti Laisvės kovos karžygio garbės vardą 1949 metų rugsėjį rašė Juozas Šibaila.

Rašydamas apie jauniausią LLKS signatarą drįstu teigti, kad viena ryškiausių asmenybų partizaninio karo istorijoje per mažai žinoma, per menkai įvertinta, per retai minima.

Petras Bartkus gimė 1925 metų gegužės 30 dieną Pakal-

purnio kaime (Raseinių valsčius) greta dešiniojo Dubysos intako Alkupio krantų. Vėliau partizanaudamas pasirinks Alkupėno literatūrinį slapyvardį, daug dėmesio skirs pogrindžio spaudai, poezijai. Anastazija ir Antanas Bartkai susilaikė keturių vaikų: dukros Genovaitės, vyresnėlio sūnaus Antano, sūnaus Zigmo (mirė būdamas dešimties) ir jaunélio Petro. Šeima gyveno gražioje sodyboje, turėjo 21 ha žemės, todel vėliau agentūrinėse bylose bus nurodoma, kad P. Bartkus kilęs iš „buožių“. Būsimasis partizanas pradžios mokyklą baigė Lenkeliuose, vėliau gimnaziją Raseiniuose. 1941 metų vasarą buvo areštuotas už antiso-

vietinę veiklą ir tik dėl jauno amžiaus (tuomet buvo 16 metų) po tardymu ir mušimų paleistas. Tokia patirtis sustipriroja jaunuolio patriotinius jausmus. 1942 metų istojo į Kauko aukštesnį technikos mokyklą. 1943 metų mirė tėvas. P. Bartkaus laisvés kovotojo kelias prasidėjo anksti. Studijuodamas Kaune su bendraminciais įkūrė pogrindinę grupę, o atostogoms grįžęs į téviškę būrė jaunuolius į LLA organizaciją. Dar vokiečių okupacijos metais susitelkė aplinkinių kaimų vyrai: Jonas ir Benediktas Venslauskai, Mėčius ir Antanas Malkevičiai, Viktoras ir Vytautas Juodžiai bei kt.

(keliamas į 8 psl.)

Skelbimai

Rugsėjo 29 d. (ketvirtadienį) 14 val. kviečiame į Tauragės krašto muziejaus Tremtiniių ir politinių kalinių kančių namuose Rezistencijos ekspozicijos atidarymą (Prezidento g. 38, Tauragė).

Ekspozicijoje bus pristatomas partizanų bunkeris, kur lankytųjai galės susipažinti su jų buitimi, interaktyvioje tardymo patalpoje galės pajauti tardymo siaubą, o audio ir vizualinė medžiaga padės perteikti čia kalėjusių žmonių išgyvenimus. Ekspozicijoje lankytųjai taip pat išvys atkurtą kalėjimo kamerą bei kitą istorinę 1944–1953 m. su rezistensija susijusią informaciją.

Kviečiame apsilankytį unikalioje ekspozicijoje, kurios analogų nėra visame regione.

Informacija tel. 8 686 41 142, el. paštas tauragesmuziejus@zebra.lt, Tauragės krašto muziejus <http://www.tkmuziejus.lt/>.

Spalio 1 d. (šeštadienį) 9.30 val. LPKTS buveinėje (Laisvės al. 39, Kaunas) įvyks LPKTS valdybos, **11 val.** – tarybos posėdis. Valdybos ir tarybos narius kviečiame dalyvauti.

Spalio 1 d. (šeštadienį) 11 val. Plungės r. Pakutuvėnų bažnyčioje bus aukojamos šv. Mišios už prieš 70 metų žuvusius Karo rinktinės partizanus.

12 val. – partizanų žūties atminimo ženklo šventinimas Mažiavu k.

14 val. – prisiminimų popietė Aleksandravo Kultūros namuose.

Kviečiame dalyvauti.

Spalio 3 d. (pirmadienį) Lietuvos politinių kalinių ir tremtiniių Vilniaus skyriai malonai kviečia dalyvauti 1951 m. spalio 2–3 d. trėmimo metinių minėjime. **12 val. šv. Mišios Vilniaus Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje** (Lukiškių g. 10). **13 val.** minėjimas ir susikaupimo valandėlė prie paminklo sovietinės okupacijos aukoms atminti Aukų g.

Spalio 4 d. (antradienį) 17 val. Kauno įgulos karininkų ramovės Didžiojoje salėje (A. Mickevičiaus g. 19, Kaune) minėsime Lietuvių konferencijos, vykusios 1917 m. rugsėjo 18–22 d. Vilniuje, 99-ąsių metines. Pagerbsime rugsėjo mėnesį gimusių 1918 m. Nepriklausomybės Akto ir 1949 m. LLKS tarybos Deklaracijos signatarus: Stanislovą Narutavičių (g. 1862-09-02) ir Aleksandrą Grybiną-Faustą (g. 1920-09-23). Kartu paminėsime 1951 m. Lietuvos gyventojų trėmimą „Osen“. Dalyvaus prof. Libertas Klimka, prof. Stasys Vaitekūnas, LPKTS tarybos pirminkė, LR Seimo narė Vincė Vaivedutė Margevičienė, LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė.

Renginio globėja – LR Seimo narė Vincė Vaivedutė Margevičienė.

Organizatoriai – LPKTS Kauno filialas ir Kauno įgulos karininkų ramovė.

Spalio 3 d. (pirmadienį)

15 val. Marijampolės Šv. Mykolo Arkangelo parapijos namuose įvyks LPKTS Marijampolės filialo narių susirinkimas. Kviečiame dalyvauti.

Rugsėjo 24 d. (šeštadienį) LPKTS Zarasų ir Rokiškio filialai kviečia į žygį „Vytauto apygardos partizanų takais“.

9 val. Lietuvos partizanų, rezistentų užkasimo vietų, stogastulpiai, skirtų Streikų ir Gaidžių šeimų atminimui, Nepriklausomybės kovų dalyvio leitenanto J. Andriūno kapavietės lankymas.

10 val. šv. Mišios Antazavės Dievo Apvaizdos bažnyčioje.

11 val. Antazavės šilo mūšio vietas lankymas.

12.30 val. pietūs Marimonte.

13.45 val. Nepriklausomybės paminklas Dusetose.

14.15 val. M. Kazano ir kitų partizanų žūties vieta Jasconiškėse.

15 val. Obelių šilo mūšio vietas lankymas.

16 val. Obelių Laisvės kovų istorijos muziejus.

Kviečiame dalyvauti.

ISSN 2029-509X

Tremtinys

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtiniių sąjunga

www.lpkts.lt

Redaktorė Jolita Navickienė
Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė
Maketavo Ignas Navickas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas, tel. (8 37) 323 204
el. paštas: tremtinys.redakcija@gmail.com

Įmonės kodas 300032645
Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Spausdino spaustuvė
UAB „Morkūnas ir Ko“, Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai
Tiražas 2020 egz.

Kaina
0,60 euro

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekėjų atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

S P A U D O S ,
R A D I O I R
T E L E V I Z I O S
R É M I M O
F O N D A S

ILSÉKITĖS RAMYBĖJE

Algirdas Juozas Červinskas 1925–1916

Gimė Šiauliųose. 1944 m. baigė Šiaulių berniukų gimnaziją. Vėliau istojo į generolo Povilo Plechavičiaus organizuotą karo mokyklą. Artėjant sovietinei kariuomenei, traukėsi su ginkluotais būriais į Žemaitiją. 1944 m. istojo į Tėvynės apsaugos rinktinę. Dalyvavo kautynėse prie Sedos, Barstyčių. Kaip 1-ojo lietuviško pulko karys su kitais pasitraukė į Vokietiją. 1945 m. pateko į nelaissvę. Iki 1947 m. gyveno tremtyje Uchtoje, Komijoje. Grįžęs iš tremties dirbo pedagoginį darbą Pakruojo, o nuo 1957 m. – Šilutės rajono mokyklose, dėstė istoriją ir fizinį lavinimą. 1953 m. baigė Šiaulių mokytojų institutą, 1970 m. – Vilniaus pedagoginį institutą. Mokytoju išdirbo 43 metus. 1988 m. įsijungė į Lietuvos Sajūdžio veiklą. A. J. Červinskiui buvo suteiktas Šilutės miesto Garbės piliečio vardas, apdovanotas LPKTS žymeniu „Už nuopelnus Lietuvai“.

Palaidotas naujosiose Šilutės kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame gimines ir artimuosius.

LPKTS Šilutės filialas

Užjaučiame

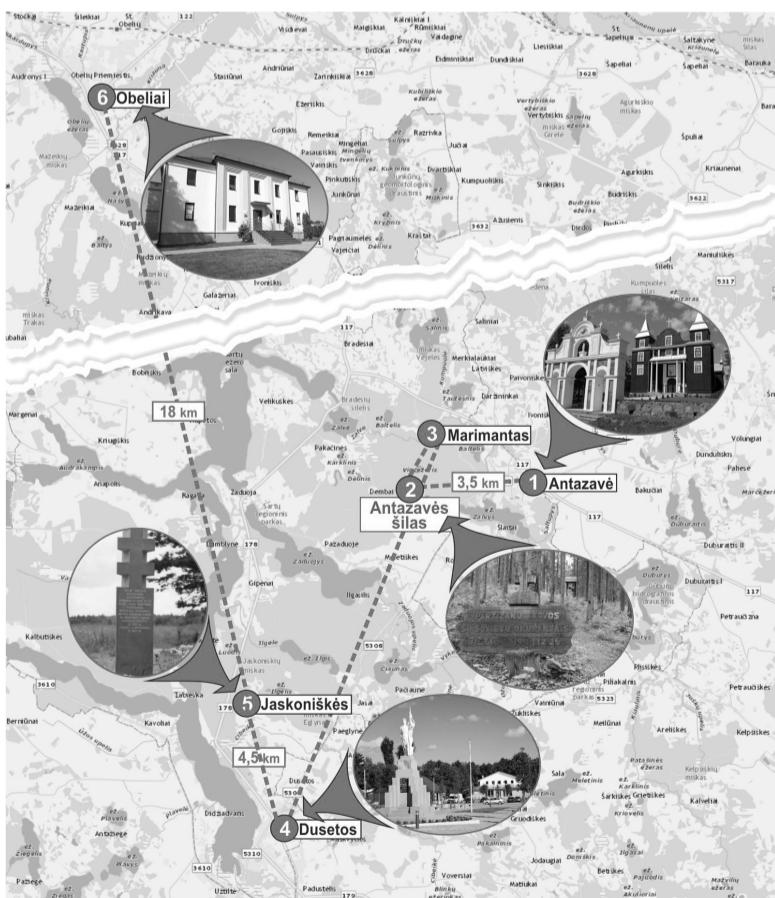
Mirus mylimam vyru, nuoširdžiai užjaučiame buvusią tremtinę, Klaipėdos PKTS valdybos narę Ireną Bernatonienę ir jos šeimą.

Klaipėdos PKT sąjunga

Dėmesio!

LPKTS knygynėlis laikinai uždarytas remontui. Knygų kviečiame įsigyti internetu www.lpkts.lt arba LPKTS buveinėje (Laisvės al. 39, Kaune) 2 aukštė 1 kabinete.

Autoriams, kurių knygomis buvo prekiaujama LPKTS knygynelyje, knygos grąžinamos LPKTS buveinės 1 kabinete.

LLKS signataras Petras Bartkus-Žadgaila

(atkelta iš 7 pl.)

Dalis jų netrukus tapo partizaninio karo bendražygiais. Ginklą į rankas P. Bartkui teko paimti paskutinėmis vokiečių okupacijos dienomis. Apylinkėje veikę raudonieji partizanai 1944 metų birželio 8 dieną ėmėsi iniciatyvos su-naikinti aktyvų LLA narį. Vienas jų apsimedesdamas sužeistu ir ieškančiu P. Bartkaus atsidūrė Bartkų namuose. Susišaudymo metu P. Bartkus nušovė raudonajį „Keršytojo“ būrio partizaną Vasilij Semenovič Basiuk (tuo metu V. S. Basiuk tėvui 1945 metų sausio 15 dieną buvo išsiustas raštas apie sūnaus žūtį fronte dalyvaujant „Didžiajam Tėvynės kare“, kovojant prieš vokiečiųfaistų okupantus).

Antisovietinė P. Bartkaus veikla apsunkino ir artimų gyvenimą. 1944 metų rugpjūtį areštuotas brolis Antanas, nuteistas 10 metų lagerio, konfiskuotas visas asmeninis turtas. Sesuo Genovaitė areštuota 1947 metų, nuteista 4 metams lagerio. Vengdama tremties mama Anastazija paliko namus Pakapurnyje, ēmė slapstytis pas patikimus žmones. Slapstėsi iki 1953 metų, po to iki mirties (1984 metų) gyveno pas dukturą Genovaitę Kebaičių kaime (Raseinių rajonas). P. Bartkaus mamos paliki tušti namai buvo „nuvežti“ į Raseinius, paversti vaikų darželiu. Šiandien Bartkų sodybą mena tik senasis ažuolas ir 1995 metų pastatytas, 1999 metų perdarytas akmeninis paminklas P. Bartkaus ir kitų vietinių partizanų atminimui.

P. Bartkus veiklus ir aktyvus pavieniui veikiančių partizanų būrių vienytojas, todėl jo kovos erdvė plati. Ją galima suskirstyti į du etapus: iki Vyriausiosios partizanų vadovybės kūrimo ir po to. Nuo 1944 metų vasaros iki 1947 metų vasaros jis daugiausia gyveno dabartiniuose Raseinių, Tauragės rajonuose. Vėliau jo veiklos rajonas pasuko labiau į šiaurę, dirbo ir kovojo Šiaulių, Radviliškio apylinkėse.

Dalis P. Bartkaus pasakojime svarbių vietų šiandien žinomas ir jamžintos, tačiau kur kas didesnė dalis lieka menkai pažintos, nesuprastos ir neįvertintos. Žvelgiant chronologiskai galiama paminėti nenustatytą Bedančių miš-

ko stovyklą, šiandien jau tyrimų dėka surastą Palapišės miško stovyklą, Povilo Narbuto sodybvietę Galkaičių kaime, Jungtinės Kęstučio apygardos štabo bunkerį Juozo Juknos sodyboje Antegluonio kaime, Antano Dijoko sodybą Einoraičių kaime, Dukto miško stovyklą slapyvardžiu „Prie pušies“, vadovybės bunkerį Antano Dambrausko sodyboje Dvarninkų kaime, Daugėliškių miško bunkerį. Tai tik maža dailelė vietų, kurios primena jauną idealistą pasiryžusį kovoti ne tik ginklu, bet ir skvarbiu žodžiu.

P. Bartkaus pareigos nuolatos kito. Jis éjo Jungtinės Kęstučio apygardos Organizacinio skyriaus viršininko pareigas, vėliau tapo Prisikėlimo apygardos vadu, LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininko Jono Žemaičio adjutantu. Likus ménnesiui iki žūties – paskirtas LLKS Gynybos pajégų štabo Organizacinio skyriaus viršininku, turėjo išvykti kovoti į Pietų Lietuvą. Tokį sprendimą J. Žemaitis priémé norėdamas sustiprinti Adolfo Ramanauską, kuris paskirtas Gynybos pajégų vadu, aplinką. P. Bartkaus organizaciniu gebėjimai ir patirtis buvo geriausi, kokiu buvo galima tikėtis. Prie išvykdamas 1949 metų rugpjūčio 13 dieną susitiko su LLKS Visuomeninės dalies štabo nariais Užpelkių miške. Atviro tipo stovykla buvo išduota, partizanai pateko į kautynes, keturi iš jų sugebėjo pa-

Jungtinės Kęstučio apygardos vadovybė ir ją saugantys partizanai. Guli ir sedi (iš kairės): Vladas Pečkauskas, Albertas Norkus, apygardos vadas Jonas Žemaitis, Pranas Strainys, Kazimieras Rubys; stovi (iš kairės): Steponas Venckaitis, štabo viršininko adjutantas, apsaugos būrio vadas Mečys Orlingis, Jonas Nuoboras, Bronius Liesis arba Aleksas Jurkūnas, Aleksas Jucius, Aleksandras Mielūlis, Antanas Seneckas, Informacinių ir žvalgybos skyriaus viršininkas A. Liesis, štabo ir Organizacinio skyriaus viršininkas Petras Bartkus, Operatyvinio skyriaus viršininkas Vytautas Gužas, Česlovas Remeikis. 1947 metai

sitraukti, penki žuvo, tarp jų ir dviešimt ketverių P. Bartkus.

Zuvusiųjų palaikai buvo niekinami Radviliškyje, valsčiaus MGB poskyrio būstinės kieme, ten kviečiami atpažinimui žmonės. Tačiau saugumo vykdymas operacijos ataskaitoje žuvusiųjų tapatybės nurodytos klaidingai. Tarp jų P. Bartkus neminimas. Nepaisant to, saugumo darbuotojai džiaugėsi, kad „dabar gali išgerti, nes esanti didžiausia šventė, pavykus tokiam laimikiui“. Po palaikų niekinimo jie buvo sumesti į buvusios Mečionių sodybos šulinį Antaniškių kaime (dabar – Radviliškis). 1991 metais liudininko Viktoro Šniuolio inicijuota palaikų paieška. Tais pačiais metais surasti palaikai laidoti Radviliškio miesto kapinėse.

Šviesus P. Bartkaus paveikslas išliko jo bendražygį, rėmėjų, ryšininkų atmintyje. Dar studijų laiką draugė ryšininkė Nina Nausėdaite teigė, kad P. Bartkus buvo vienodai teisingas bendražygiams ir priešams. Kita jo ryšininkė Elvyra Savickienė apie P. Bartkų pasakojo, kad tai buvo labai švelnaus bū-

do žmogus, ypač patikęs jos aštuoniasdešimtmetei močiutei. E. Savickienė linksmai pasakojo epizodą, kuomet jos močiutė partizanus paragino nueiti į šokius ir ištarkuoti jaunuoliams užpakuolius, kad tokiu metu linksminasi. P. Bartkui atsakius, kad ten ir jos vaikaičių esanti, toji liepusi nuo vaikaitės ir pradėti. Tuokart P. Bartkus apkabino močiutę, pabučiavo ir padėkojo už nuosirdų palaikymą. Pastebétina, kad šiam krašte, kaip ir visoje Lietuvoje, buvo išplitusi linksma dainelė „Ateis pavasarėlis, gegutė užkukuos, ateis iš miško Petras ir šiknā ištarkuos“.

Nepriklausomos Lietuvos atminimo kultūroje P. Bartkaus vardas nera dažnas: pavadinta gatvė Panevėžyje, buvęs LKKASP Prisikėlimo apygardos 6-oios rinktinės mokymo centras, siūlymas suteikti Raseinių „Kalno“ vidurinei mokyklai Petro Bartkaus vardą 2005 metais buvo atmetas dėl ideologinių priežasčių. Nepaisant to, šio jau no žmogaus nuveikti darbai laisvés kovoje paliko gilų ir ryškų įspaudą.

Aistė PETRAUSKIENĖ

Lietuva buvo, yra ir bus!

Tokį užrašą ant storo popieriaus lapo matėme būdami dar moksleiviais. Tai buvo gal 1953–1954 metai. Tas storas kartono lapas buvo prikeltas prie aukštostos liepos kamieno. Jame dar parašyta „Vasario 16-oji, Lietuva nepriklausoma“.

Tais metais tiek namuose, tiek mokykloje moksleiviams buvo griežtai draudžiama prisiminti apie Vasario 16-ąją. Visiems buvo kalama į galvą, esame „Tarybos Sąjungos piliečiai“.

Tais laikais buvo drąsių moksleivių. Jie šventai tikėjo tuo, ką buvo išgirdę iš tėvų lūpų: Ateis laikas, kai Lietuva bus laisva.

Berods 1951-aisiais Grūšlaukės mokyklos mokinukai iš kažkur gavo Lietuvos trispalvę. Naktį nužygiavo prie aukštostos liepos, išlipo į pačią viršūnę ir vėliau stipriai pritvirtino prie šakų. O kitas pa-

dirbo net ir „granatą“ – buroke išdrožė griovelius, nudažė žaliai, pritvirtino prie vėliavos koto. Žemyn nuo granatos nuleido dvi izoliuotas vielas. O prie liepos kamieno pritvirtino akumulatorių iš voikiško motociklo. Viskas buvo sujungta ir apvyniota vielomis. I žemę įdūrė patašytą placią lentą su užrašu: „Nelieskite, sprogs!“ Užrašas spaudsintinėmis raidėmis, kad niekas neittartų, kas parašė.

Netoli tos liepos buvo kolūkio karvių ferma. Prie fermos durų pastatė sunkią metalinę dėžę. Ją apkrovė įvairiai sprogmenimis, tikrais, vokiškais, su sparneliais. Tuos „sparnuotus“ sprogmenis mokiniai buvo ištraukę iš Kašučių ežero. Prie fermos durų prikalė lenta su užrašu: „Kas palies, visa ferma išlēks į orą su visomis karvėmis ir sudegs!“ Atlikę nemenką darbą mokiniai švenčiai prisiiekė. Visi persižegnojo. Ir nutarė,

jei kas iš jų prasidės, tam bus galas.

Kitos dienos ryta pamokos prasidėjo kaip visada. Tik mokiniai ir mokytojai išgirdo burzgimą ir pro langus patėmė, kad Grūšlaukės kelias pilnas užplūdo kariškomis mašinomis, pilnomis ginkluotų kareiviu. Visi mokiniai ir mokytojai išsiveržė į lauką, tačiau kariškiai mokinukus suvarė į klasę.

Iškvietė kolūkio valdžią. Tie skėčiojo rankomis ir nieko negalejo paaiškinti. Fermoje karvės pradėjo baubti kaip per tvaną – nebuvo laiku pamelžtos nei pašertos.

Vyresnysis karininkas įsakė iš tolo kareiviams šaudyti iš automatų į tuos sprogmenis, kurie buvo pritvirtinti prie liepos ir prie fermos. Nuo šūvių tratėjo visas Grūšlaukės miestelis. Sušaudė visas dėžės. Tačiau jokio sprogimo nebuvo. Vienas kariškis išlipo į liepą. Iškėlė

Trispalvę. Atidarė ir fermos duris.

Ilgai kariškiai tardė kolūkio valdžią. Sie žegnojosi nieko nematę ir negirdėję. O kur sargas?! Buvo užmigę...

Ir pagaliau priémé bendrą sprendimą, kad čia – banditų darbas.

Po to įvykio visą savaitę kariškiai ir stribokai siautė po Grūšlaukės bei Ažuolijos miškus. Tik jiems tuose miškuose nieko suciupti nepavyko.

Virpėjo kinkos ir drąsuoliams mokinukams. Tik jie tylejo. Ilgą laiką neišsidavė. Ir jų niekas ir nekaltino. Nė vienas netikėjo, kad jie galėjo tai padaryti.

Tik praslinkus gal 15–20 metų, gal ir daugiau, buvo sužinota, kas tuomet iškrėtė tokį „šposą“.

Du iš tų drąsuolių dar ir šiandien tegyvena Klaipėdoje. Trečiasis yra jau išėjęs Amžinybėn. Ramybė jam.

Juozas BAUŽYS